מדרש · אגדה · מדרש רבה · מפרשים · ידי משה

ידי משה על ויקרא רבה

רבי יעקב משה העלין אשכנזי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ידי משה על ויקרא רבה

רבי יעקב משה העלין אשכנזי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ידי-משה-על-ויקרא-רבה/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
פרק ב 5
פרק ג 6
פרק ד 7
פרק ה 7
פרק ו 8
פרק ז 9
פרק ח 9
פרק ט 9
פרק י 10
פרק יא 10
פרק יב 11
פרק יג 11
פרק יד 12
פרק טו 12
פרק טז 12
פרק יז 13
פרק יח 13
פרק יט 14
פרק כ 14
פרק כא 15
פרק כב 15
פרק כג 16
פרק כד 17
פרק כה 18
פרק כו 18
פרק כז 19
פרק כח 19
פרק כט 20
פרק ל 20
פרק לא 21

פרק לב 21
פרק לג 22
פרק לד 22
פרק לה 23
פרק לו 24

פרק א

פסקה א
וכי מלאך וכו' פי' ולמה קורא משה לנפשו מלאך הלא הי' עניו מכל האדם. ולכן לא נוכל לומר כי מעלה יתירה הי' במשה על כל הנביאים כי הוא לבדו בוודאי לא התפאר ביתרונו. אע"כ שכל הנביאים נקראים מלאכים:
מבית אב וכו' פי' כי שמם העצמי הוא מלאך כמו מבית אב. ולא לשם תאר:

פסקה ג
ד"א חבר כו'. משום שחבר את הבנים לאביהם שבשמים לכן העביר הפורעניות. ושני הפירושים אחד הוא ולא צריך לד"א:
וזו מרדה כו'. שאביה גזר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו והיא הצילה למשה:
זה הציל כו'. צאן זו ישראל ורועה זה משה:

פסקה ה
עלה עלה כו'. הכפיל לאמר עלה עלה בשביל ב' וג' מעלות שאמר לפני זה:
ויקרא אל משה. ולא כאברהם זה הוא דרש אחר ולא נמשך על שלפניו:

פסקה יג
פי' אלא כאדם זה אדם הראשון ושבא מארץ רחוקה. זה חזקיה. וכן נגלה לבלעם אשר על שלשה אלה אמרו רז"ל כי הקב"ה בדקן ומצאן עבטיט של מי רגלים:

פסקה טו
צ"ל אבל. באהל מועד דומה למלך ששמח עם בניו וכו':
פי' כי חביב הדבר לשליח כמו שהוא מושיבו בין ברכיו וכיד אדם על בנו:

פרק ב

פסקה א
שהן אסורות זה הצווי של אל תגשו אל אשה:

פסקה ג
פי' מדי דברי. די ברכה שדברתי בו כי כל החשובים בישראל נקראים על שמו:

פסקה ז
ותיטב לה' וייקר בעיני קרבנך משור פר שהקריב אדם הראשון כי הכל היו ברשותו וא"א להביאו מן הגזל משא"כ אתה שאפשר לך להביא מן הגזל ותשמר ממנו לכן יקרת בעיני ממנו:

פסקה ח
ד' מאות תשעים ושלשה כצ"ל כמנין צבאת חסר וי"ו:

פסקה ט
פרט וכו' שאינו מביא עולה. כצ"ל אבל נדרים ונדבות מקבלין ממנו:
מיני זבחים. זה נדרים ונדבות ולא עולות:

פסקה יא
התקין הקב"ה פי' התקין לדורות. שיקריבו ב' כבשים ויאמרו בשעת הקרבה פסוק זה צפונה:
ומנין וכו' פי' מנין שאברהם ויצחק נופל עליהם לשון צפונה ומשני כו':

פסקה יב
צ"ל למדנו הקרבה לשור מן האיל והקטרה לאיל מן השור. וחכמים מתרצים באופן אחר הגם שלא נכתב והקריב גבי שור. וגבי איל לא כתיב והקטיר ילפינן זה מזה דעל שניהם נאמר והקריב והקטיר:
י"ב נשיאים פי' ושם כתב הקרבה בין בשור ובין באיל:

פרק ג

פסקה א
מיסת פי' לפי מסת פעליהם בעוה"ז מתפרע הקב"ה מהם בעוה"ב:

פסקה ג
אף עשירית האיפה ויען כי עשירית האיפה. בא בדלי דלות לכן לא הראהו לו כדי שלא לצערו:

פסקה ד
ויגיע לכל כהן חלק מעט בכל זאת יקריבו:

פסקה ו
ישבעו בנים זה תרומה דכתיב כל זכר בבני אהרן כצ"ל:

לאהרן ולבניו. אהרן זכה לבניו כצ"ל אפי' לבניו פסולים מדכתיב כל זכר ואפי' פסול. ומביא לראי' מן הפסוק בריתי היתה אתו החיים כל שהוא בחיים אפילו פסול:
כדרך שלא הרהר אבינו אברהם וכה"א מישרים אהבוך כצ"ל ומישרים ומישור מדריש על אברהם:

פרק ד

פסקה ב
כך הנפש אלו הבאת לה כל מעדני מלך אין בעיניה כלום למה שהיא מלמעלה. וכן הוא בקהלת:
הארץ בולעת את כל הגשמים ואת כל היקום. וגם היא מצמחת כל צמח ומחיה את כל בשר. הים בולע את כל הנחלים וכל אשר יטבע בקרבו. וגם ממנו ישקו העננים לתת מטר על פני הארץ. ונותן ריוח הרבה לכל יורדי הים בפרגמטיא. והמלכות לוקחת מסים וארנוניות. והיא תשמור את היושבים בקרבה וחמס ושוד:

פסקה ו
האיש אחד וראש הכתוב הוא הבדלו מתוך העדה. כי בלא"ה גם אתם תשאו את עונם:

פרק ה

פסקה ב
הוא דיה. ומביא את הכתוב נתיב לא ידעו עיט. אפילו עיט שמביט מרחוק י"ח מילים לא ראהו בשביל רוב האילנות אשר שם:
וכמה היא מאכלה פרוסה ה"ג השאלתות. ופי' אף שמאכלה הוא דבר קטן מ"מ רואה אותה מרחוק י"ח מיל:

פסקה ג
כוסות קטנים מדנקט מזרקי בל"ר משמע דהיו קטנים ושתי פעמים רבות (ואולי נקרא הקו"ף מקטנים בחיר"ק וזה מלשון קיטוניות. ופירש כי חדרים חדרים היו בכוסם ולכן כתיב מזרקי בל"ר על מזרק אחד):
זה עוזיה. כי עוזיה נצטרע יחד עם שבנא כדאיתא בפ' ז"ב (ואולי משום שהמצורע יושב בדד. דריש יחד על עוזיה אשר ישב נבדל מאנשים. ויחד נופל גם על רבים כאחד ועל אחד הנבדל מרבים):

פסקה ד
אבא יודין רמאי. שהיה מרבה בנדבות לרמות את העם שירבו גם הם בנדבותם:

פסקה ה
מה כדור. כדור הוא עגול אשר יתגלגל רק בשטח שוה במקום אשר אין גדר או אבנים המניעים את גלגולו כך לא ימצא מעצור לגלותו:
כספיא. שם מקום:

פסקה ו
מכפר. בתמיה אבל צריך כפרה כדי שיוכל לכפר על אחרים ע"ד התקוששו וקושו:
זו אשתו. ג"כ ראיה שיקדים מכפר למתכפר:

פרק ו

פסקה א
הדא רוח הקודש. קושיא היא הלא רוח הקדש מלמדת זכות בכל מקום. ופה היא לכאן ולכאן כי אל תהי עד חנם הוא חובה:

פסקה ג
בר תלמיון. פי' בר תלמיון היה איש ישר. ולא חפץ לגזול ולישבע לשקר רק היה לו שום תביעה על המפקיד וחפץ בערמתו להשיג את תביעתו. וזה סיוע לר' אסי דאמר על שקר:

פסקה ה
קופמסאות. זה פשרה בלשון רומי:
מלאך ירד. ומה דכתיב ויקח משה זה היה המלאך אשר נראה בדמות משה. וכן משה הוא ר"ת מטטרון שר הפנים אשר היה זה המלאך:
בת קול. כי בידי אדם א"א לצמצם אך כאשר חלק את הדם לחצאין יצאה בת קול ואמרה עד כאן חציו של דם:
באגנת כתיב. כיון דכתיב באגנת חסר משמע כי כולם היו כאגן אחד לא זה גדול מזה כו':

פסקה ו
שכן עמוס. פי' כי באמת היה נביא ורק מדרך עניוות אמר על עצמו לא נביא אנכי וכן הוא מה שאמר לא בן נביא אנכי הוא רק מדרך ענוה אבל באמת כיון שהוא היה נביא גם אביו היה נביא:
הלא עם אל וכו'. סוף הפסוק הזה מובא פה רק לדרש מה שלאחר זה ולא שייך על מה שלפניו:

פרק ז

פסקה ב
הכשיר באדם כו' ומה דפסל התורה איש עור או פסח זה בכהן המקריב את הקרבן אבל האיש המקריב את לבו לה' לא יבזהו ויקבלהו:

פסקה ג
לעולם אין וכו'. פי' בין בעולת יחיד ובין בעולת צבור (או כי בין לפני המשכן כמו אברהם ובמדבר ובין שאחר הקמת המשכן):
ר"מ אומר כו'. פי' ולא היו סעודות מריעים אשר יקרו שמה גם חטאים רק סעודות מלכים או קדושי נשים הנקיות מחטא:
אמר ר"י אבל על מספר עבירות לא קמיבעי לי' ש"מ שאין עולה באה על חטא בפועל:

פסקה ד
כי מי נח כו' דרש כי מי עולם על נח בשביל כי מי נח זאת לי ויהי' כימי כמו שתי תיבות:

פרק ח

פסקה ב
בג' מקומות כו'. סדר המאמר כן הוא כיון דשלש פעמים נחה עליו רוח הקודש וכאשר מונה והולך. והיה שמשון תמיה בלבו למה הראהו הקב"ה את מפלת האריה ועדת דבורים בקרבו. וגם איש אשר רוח אלהים בו ע"כ לא ישאל חידה מדברים בטלים. אבל ה' בא לרמז לו במראה האריה על אהרן ובניו:

פרק ט

פסקה א
כמעשה זמרי שבא על נערה המאורסה כדאיתא בפרק נגמר הדין:

פסקה ב
יכבדני בעוה"ז. כי כל הקרבנות יבטלו לעתיד מלבד קרבן תודה:

פסקה ד
א"ל אריסך היא וכו'. גם בשנים הראשונים נכון לגרוס סלורו תחת סדורו. ופי' המאמר כן הוא כי כאשר בא אריסו ובני ביתו לכבד לא נחשב לו לכבוד כי משלו הביאו לו ולכן לקח מהם הכסא לשבת. אבל בבוא אחד מן השוק אז נתכבד וצוה לתת לו כסא לשבת.

כך בחטאת ואשם לא כתיב יקריבנו המורה לשון חבה כי לא חביבים הם להקב"ה כי מחויבים הם להביא. ורק בתודה הבאה בנדבה כתבה התורה יקריבנו מלשון חבה:

פסקה ה

אמר ר' יודן. ע' לקמן סדר קדושים פ' כ"ה ותבין:

זה שהביא קרבנו וכו'. כי כהני זמן הזה מקריבין בעלי מומים ואינו מתכפר לכן ילך לעתיד לבני לוי המגישים בצדקה ויתכפר:

פסקה ח

מי שהוא שלום וכו'. כי בשר שלמים נאכלים בשמחה ואונן הוא בצער:

פסקה ט

כן כן. פי' ישבע באלה כי כן וכן יהיה לו אם תבוא עוד הנה עד שתריק בפניו:

פרק י

פסקה ב

מטייל הייתי כי אין שכינה שורה אלא מתוך שמחה:

פסקה ד

ומטים להרג. זה אליעזר ואיתמר שגם הם היו נוטים להריגה אך תפלת משה הצילם:

פסקה ו

ועשה לו כתונת פסים. צ"ל ועשו כתונת שש מעשה אורג ואורג הוא רמז לכלאים:

על ראשו ראשו הוא קלות ראש וגסות הרוח:

פסקה ז

מתחלה אתה דורש. פי' זה הוא קרוב לפשוטו כדי שלא יצטער אותו צדיק ללכת מלא קומתו שש אמות לכן נפל על פניו ואח"ז מביא דרשות הרחוקות מפשט:

פסקה ט

שהקב"ה הי' מספיק. צ"ל הי' מהפך ונעשה שחין וכמו דאי' בש"ר י"א כי מכת שחין הי' ע"י ג' הקב"ה אהרן ומשה:

וזרקו משה השמימה. ודבר הנזרק מרחוק א"א לזרוק בשתי ידים רק ביד אחת:

פרק יא

פסקה ב

מסיקין. פרש"י שיסיקו בתנור ויבשלו מאכלים בעצים של ידי הכלי זיין:

פרטגמיא צ"ל פרגמטיא וזה סחורה וכן הוא בפי' ר"ש במס' דמאי:

פסקה ו

כל ז' ימי הסנה כו' ונענש שלא שימש בכהונה כל מ' שנה בשביל שאמר שלח נא ביד תשלח. וזה שאמר לו ה' אל תקרב הלום פי' לכהונה וכן מה שא"ל של נעליך מעל רגליך זה להתאבל על אביו וכה"ג אינו נוהג אבילות ובזה גלה לו כי לוקחה הכהונה ממנו:

פסקה ט

והן עולין עליו כעלמה כצ"ל ופי' כדרך כל הארץ שהבחור הולך ואחריו העלמות כן ילך הקב"ה בראש:

פרק יב

פסקה א

לשון נקי. פי' בקרא הי' צ"ל כוס אחד וזה לשון ערוה וכמש"א חז"ל לא ישתה בכוס זה ויתן עיניו בכוס אחר ומשום לשון נקיות כתיב בקרא כיס אחד על כיס של מעות:

וודאי מסמיק ליה. פי' זהו בוודאי כי יתאדם הוא לשון אדום וסמיק אבל סיפא דקרא צריך אתה לדרוש:

חמשה קסטון. פי' הוא שתה רק חמש כוסות והחנוני אומר עשרה. וקאי אלמעלה שאמר הוא נותן עינו בכוסו והחנוני בכיסו:

פסקה ה

וודאי אמו הוכחתו. פי' זה דבר פשוט בקרא כי היא אמרה מה ברי וגו':

קורדייקין על פניו. והיתה מטרפת לכאן ולכאן כצ"ל ופי' שהיתה מטרפת המנעל לפניו לכאן ולכאן כמו שטורפת בפניו:

כאותו שאמר מי ה' אשר אשמע בקולו. מדריש מסיפא דקרא וישנה דין כל בני עוני זה פרעה ששנה דין ישראל שהיו בני עוני ואמו הוכיחתו בלקחו את בת פרעה שמא יעשה כמעשה חותנו:

פרק יג

פסקה ג

חדוש תורה מאתי תצא. פי' להקב"ה הוא מותר לשחיט גם בסנפירין אבל לבני אדם אשר להם נתנה התורה לצרף את לבבם ולקבוע בהם רחמנות להם אסור בסנפירין כי הוא צער בעלי חיים:

פסקה ה

ד"א שפרת ורבת והצירה לעולמו כו'. אלה שלשה ד"א הנדרשים פה על פרת שייכים לסוף פ' ט"ו על נגע צרעת זו אדום וכן מדריש צרעת על והצרה לישראל לבנו ולבתו ופה מובא בטעות:

לדב כתיב. ודב בארמית הוא זאב ולכן מדרש על מדי דנקרא זאב ערבות:

פרק יד

פסקה א

ותשת עלי כפך. דרש כפך מלשון כיפת השמים כדאי' בגמ' שהיתה קומתו מן הארץ עד לשמים:

פסקה ב

לשון דבר צ"ל לשון שבר. ואשא הוא לשון שיר כמו שדרשו בעירוכין בכתף ישאו זה שירה. ולשון שבר מן השאת והשבר:

מחשבין לשמו כו' צ"ל משבחין לשמו של הקב"ה וכן לקמן:

אם אליהוא זה אליהוא רע של איוב:

פרק טו

פסקה א

בשביל אותו מעשה שהרג לנביאי הבעל והיא היתה הגדולה דכתיב בה מפרק הרים ומשבר סלעים כדמסיים:

פסקה ד

לאכול ולשתות. כדאיתא לקמן שישראל אוכלים בעוה"ז בשביל היסורים וזכותם צפונה לעוה"ב. וזה פי' לאכול ולשתות בעוה"ז כדי שלא ינוכה שכרם לעוה"ב:

פרק טז

פסקה א

צורת דרקין. ואסור משום עבודת כוכבים כמ"ש במס' עבודת כוכבים המוציא צורות דרקון וכו'.

פסקה ג

במזרחו של מצורע פי' נגד פניו נקרא מזרחו ומשום הבל פיו הוא סכנה יותר גדולה:

מיטמר מיניה. משום דאסור להסתכל בפנים של אדם רשע המוציא שם רע:

פסקה ט
לרחוק. נמשך אלקמן כי ר"ה ור"י בשם ר"א מפרשי על מצורע:

פרק יז

פסקה א
ולא צבותים. מלשון תשוקה והרהור וכמו צבי וחמיד ורגיג:
אמר רב המנונא אפילו עם אותן שכתוב בהם כו'. כצ"ל:

פסקה ד
מעין של עוה"ב. כי לעתיד כתיב ונגש החורש בקוצר וגם באיוב אחני החרישה מיד אכלו הבקר חזיז:

פסקה ה
ישראל שנוהגין כבוד כו' והם בכלל ברוך אינו דין שיתברכו עוד יותר:
לפיכך משה מזהיר. זה קאי על מה שהקשה שבעה עממים הן ותרצו ר' אליעזר בן יעקב ורבנן ור' יוסי בן דוסא:

פרק יח

פסקה א
שצורת הפנים נכרת והוה כמו חי ואין מקבלין תנחומים על החי. כל אלו בימי זקנותו ונענש הנשמה אבל בימי בחרותו נענש הגוף:

פסקה ב
ד"א איום ונורא כי על בגדי החמודות בעשו דרשו רז"ל שחמדן וגזלן מן נמרוד והרגו לכן קרא ליה איום ונורא:
עובדיה גר הי'. ולכן נאמר עליו ושאתו כי הגרים הם כשאת וספחת כידוע:
אינו שומע לכם. כי לא האמין שמת וסבר שנעשה חיה כמו מתחלה:

פסקה ד
מרחקין יותר. ודרש מדכתיב לזרא ולא לזר בא להזיר ביותר:
מכאן נעשו זרים לאוה"מ. פי' מאותו זמן שנאמר להם והיה לכם לזרא:

פרק יט

פסקה א
צריכין השחרה והערבה פרנסה מנין (כ"ה הגירסא בירושלמי) למוד מאליהו ואח"ז גרסינן מי יכין לעורב צידו אם אין אדם כו':
בקידרא חדתא. פי' בחור חדש וקידרא הוא חור מלשון מקדרין בהרים:

פסקה ב
נמצא מחריב את העולם כולו. כל זה הוא סיום דברי ר' זעירא לעיל שאמר אפילו דברים שאתה רואה אותן קוצין כו':

פסקה ד
גלי דכסי. פי' השרים שהיו למסך ולמגן וכן ימך המקרה לשון קורה שמחזיק את הבית:

פסקה ה
אלא דוה. ואינה מטמא אדם וכלים:

פסקה ו
מי קיים מצות זיבה כו' שנתנו לו אשה בבית האסורים ופירש ממנה שראתה דם כשושנה כדמסיים:
ישבה סנהדרי גדולה כו'. פי' ישבה בשלותה והיתה דעתם צלולה אבל כשגלו אמרו אין דעתנו צלולה:

פרק כ

פסקה א
שכל הרואה כו'. פי' מי שרואה אותו בחלום:
דכתיב בהון בשלום ובמישור. וסיפא דקרא ורבים השיב מעון ודרשינן על אהרן וכיון שהצדיק את אחרים מכ"ש שהצדיק את בניו והדריכם ללכת בשלום ובמישור:

פסקה ד
על מימר פומך הייתי משרה כו'. וזה שאמר אם על פיך יגביה נשר. וסיפא דקרא וכי ירים קנו דריש ירים מלשון הסרה וזה על מימר פומך הייתי מסלק שכינתי:

פסקה ט
ומה היו חסרים מעיל. ואע"ג דהיו כהנים הדיוטים המשמשים בארבעה בגדים ואין ביניהם מעיל. אמנם ביום משיחתם דינם ככה"ג דמשמשין בשמונה בגדים כמו"ש

הראב"ד. אמנם מאין מוכיח כי חסר להם המעיל. י"ל ע"פ מ"ש התוס' בע"ז ל"ד כל ז' ימי המלואים שמש משה בחלוק לבן שאין בו אימרא. וכתב ר"י מאורלייניש הטעם דלא היה בחלוקו אימרא לרמז לו כי הכהונה גדולה נתנה לו רק לפי שעה ולא לדורות. וכמו שיקרע החלוק בלי אימרא כן תקרע הכהונה ממנו ותנתן לאחיו ע"ש. ולכן לא ידעו בני אהרן איך לעשות. האם ללבוש מעיל באימרא וכדכתיב שפה יהיה לפיו סביב מעשה אורג כפי תחרא לא יקרע. הלא לא נתנה להם הכהונה גדולה רק לפי שעה ביום משיחתם. ואם ילבשו מעיל בלי אימרא הלא יהיה נגד הכתוב דכתיב שפה יהיה לפיו ולכן לא לבשו אותו כלל. אבל המה טעו בזה. ומזה מוכיח כי המעיל חסר להם כי במעיל היה מקום להם לטעות אבל לא בבגדים אחרים ועוד י"ל דכתיב גבי מעיל ונשמע קולו ופי' שמ"ה היו שומעים קול פעמוני המעיל ובדלו ממנו. ולכן אם לבשו מעיל אז לא היו המלאכים פוגעים בהם כי נבדלו מקול המעיל. אבל בשביל שלא לבשו המעיל ומ"ה לא נבדלו לכן נזקו ממ"ה:

פרק כא

פסקה ה

פתר קריא במשניות. ויתפרש הכתוב אם יש לך חבילות של משניות תוכל לעשות לך מלחמה בפלפול:

פסקה יא

אמהות מנין ת"ל בד בבד יהיה פי' כי ארבע פעמים בד כתיב בקרא ובא לרמז גם את האמהות:

פסקה יב

וכה"ג לא אדם היה כו'. מביא לראיה כי הקב"ה בכבודו היה נכנס ואע"ג דשמעון הצדיק אמר זקן אחד יכול להיות על כבוד הקב"ה וכאשר מצינו דכהן גדול הלא אדם היה ובכל זאת בשעה שהיה רוה"ק שורה עליו היו פניו בוערות כלפידים ואע"פ שהיה אדם נקרא מלאך ה' צבאות כן נוכל לקרוא לכבוד ה' בשם זקן:

פרק כב

פסקה א

ותלמוד אין לו כו'. דריש לא תבואה על תלמוד פי' תבואה שמביא תורתו לאחרים ומלמד לתלמידו:

פסקה ג
כל מה דהוה הדין הוה הדין שני כצ"ל ופי' שהיה שני לו בגדולה:

פסקה ד
אפי' במים הקב"ה עושה שליחותו פי' לא לבד בדברים שיש בהם דעת קצת וכמו במשלים שהביא לפני זה אלא אפילו במים שאין בהם דעת כלל עשו שליחותם שבא הבאר ממקום אחר ורפא לזה המצורע ומביא ראיה היכן הוא מקום הבאר ונעתק ממקומו בשביל מצורע זה:

פסקה ז
אע"פ שהבעלים יושבין ומחשבים כו'. פי' אע"פ שמחשבת הבעלים היתה טהורה וכשרה מ"מ אם השוחט והמקבל חשבו מחשבת פגול יתפגל הקרבן. והא דקאמר והכהן שוחט ומקבל אע"ג דשחיטה כשרה גם בזר. י"ל דמצינו שעד נח נאסר להם בשר ולא היו רשאים להמית בעל חי בשביל אכילתם. ומה דמצינו שהבל הביא קרבן מבעלי חיים כתבו המפרשים הואיל והיה מקריב מהם היה מותר לו גם להמית בעל חי וא"כ במדבר שנאסר להם בשר תאוה היה נאסר להם גם להמית בעל חי. ורק לכהן המקריב היה מותר לשחוט אבל הבעלים כיון שאפשר ע"י כהן היו אסורים לשחוט:

פסקה י
יותר ממה שאסרתי לך התרתי לך. פי' כיון דמה שאסרתי לך ג"כ יש התירים כנגדם ומן האיסור יש היתר הלא ע"כ ההיתרים יש יותר מן האסורים:
תחת מה שאסרתי לך כו'. פי' אם תהיה נזהר באסורים אז תחת מה שאסרתי לך בדגים תזכה לאכול מלויתן וכמו דדרשינן בשמיני את הכתוב ואכול לא תאכלוהו:
לאכילתן של צדיקים כצ"ל ופי' שאותן אלף הרים מגדלים אוכל לה ולצדיקים דכתיב והיה השרון לנוה הצאן וגו' וסיפא דקרא לעמי אשר ידרושון:
ויש בהם לכלוך פה. פי' כי אך לכלוך פה יש בהם. ור"ה אמר כי גם לכלוך פה אין בהם ועל שניהם הוא שואל ומהיכן הוא שותה:

פרק כג

פסקה א
כללן כולן ברמאות. פי' שלבן היה רמאי יותר יותר מכולם ויליף מדכתיב וילך אל לבן הארמי:

פסקה ג
בשביל שושנה זו כו'. פי' שהשושנה מסובבת בקוצים וא"א לקצוץ הקוצים אם לא יפסיד את השושנה כן א"א לכלות הרשעים כי בהכלותם יכלו גם הצדיקים:

פסקה ו
אלא ע"ג ריחה. פי' אע"ג שנקטפה עוד ריחה קיים כן ישראל אף שנתקו מעל אדמתם מ"מ מצות ומע"ט בידם:

פסקה ז
שתי בנות מאם אחת. בא לתרץ למה מזכיר רק ארץ כנען הלא היתה ארץ שבעת עממים ומשני כיון דכתיב ארץ מצרים וכנען היה אחיו של מצרים לכן מזכיר כנען יותר משאר עממים:

פסקה יא
וחטאתי לאדוני אין כתיב כאן כצ"ל. ופי' הואיל ובריש דקרא כתיב הן אדני לא ידע אתי א"כ גם בסיפא דקרא היה צ"ל וחטאתי לאדני זה פוטיפר ולמה אמר וחטאתי לאלהי' אלא ע"כ ליצה"ר נשבע:

פסקה יב
הריני צר כל קטורין שלו. בדמות אביו שלו כדי לפרסמו:

פרק כד

פסקה ב
שיש שטף בדינו. שטף יתפרש או מהירות או זעף מן שטף אף:
ברחמים נטל. פי' כי שאל מקודם שנטל אולי יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף:
רוממות אתה נוהג בעולמך. פי' כי כמו ששוכני מרום הם נצחיים כן אתה נוהג בעולמך ונתת הכהונה והמלכות כדמפרש ואזיל:

פסקה ט
והיית רק למעלה. דייק מדכתיב בקרא ולא למטה והנה למשל אם יש ארבע מדרגות אז כל המדרגות מלבד התחתונה וקראו בשם עליונה. כי כל אחת עליונה היא לגבי מטה. אבל באמרנו ולא למטה אז מפקינן כל המדרגות מלבד המדרגה העליונה ולכן ס"ד כמוני אשר אין גבוה ממני:

מאי של בשר ודם. פי' אם פרעה אמר אני פרעה שפירושו רק הכסא אגדל ממך בכל זאת זכה לכבוד הזה כמו פרעה. על אחת כמה וכמה אם תרצה לפרש כן אני של הקדוש ברוך הוא כביכול כמה כבוד יהיה להם:

פרק כה

פסקה א

כאדם שיש לו בת בוגרת שהוא רוצה להשיאה למי שרוצה אותה ועי' לקמן ד"ר פ' ז':

פסקה ב

מי יגלה עפר מעיניך. דריש מן יהיה לכם ערלים לכם ולא לאדה"ר שלא המתין אפילו שעה אחת ואתם ממתינין שלש שנים:

פסקה ה

אי קרצת לא חשכת. פי' אם יפה אתה עושה שיגעת בימי נעוריך אבל מי יודע אם יהיו לך ימי זקנה:

פסקה ו

עדיין אינו יכול לחשב. מלת עדיין טעות הוא ונמשך ממ"ש לעיל עדיין אינו תמים דשם שייך לשון עדיין:

פסקה ז

וכה"א וכל ערל זכר. פי' כמו בשר הנאמר במצרים קאי על ערלת הגוף כן יתפרש בשר ערלתו ערלת הגוף:

מקום שהוא גבעה. וזה ראש הגויה דנראה כעין גבעה:

פרק כו

פסקה ב

לדרוש במ"ט פנים. כי הוא פתח בקרא אמרות ה' אמרות טהורות מזוקק שבעתים פי' שבעה פעמים שבעה הוא מ"ט:

אם להם למה מים. דהא א"א לאכילה בלא שתיה ולמה מזכיר מים ומשני משום דמים היה קשה להם להביא והיה צריך פירסום ואעפ"כ לא נתפרסם משום דלא היו ביניהם דילטורין:

פסקה ה

הה"ד ויאמר ה' אל משה וגו'. פירוש בשביל מוראו מפני הקב"ה לכן זכה לכהונה:

פסקה ז

נעשה חפשי למלכות. פי' לפי שהרג שאול כל המכשפים לכן נשארה האשה ההיא לבדה חפשי כי שאול היה צריך לה:

אתה הוא שגרמת במה שהכית את נוב עיר הכהנים לכן לא ענו לך אורים ותומים:

פרק כז

פסקה ו

ענה בי וקבל שכר. הנה הכתוב יתפרש ומה הלאיתיך ענה בי מה מצוה צויתי לך שתיגע עצמך ענה בי. העד בי וזה שאמר המדרש ענה בי עדות אמת ותקבל שכר. כי אם תעיד בי עדות שקר אז תקבל עונש:

פרק כח

פסקה ד

אלעזר לבדו כו'. ומזה ראיה כי לא בכלי זיין ולא במגן ורומח בא אליהם אך בתפלה ותחנונים:

פסקה ו

את בריתי תשמור ואיזה זה מצות העומר. ונקראת מצות העומר ברית כי העומר בא לבטל טללים רעים כדלעיל וברית כרותה לטל שאינה בטלה לעולם לכך נקרא ברית:

עשה שלום בין איש לאשתו. דוגמת העומר בקרבן סוטה:

ריבה בהן שעורים. בקרא כתיב קח לך חטים ושעורים ופול ועדשים ודוחן וכוסמין וגו' ועוגת שעורים תאכלנה והיא בגללי צואת אדם וקשה להם כיון דששה מינים היו בעוגה ולמה יקראנה עוגת שעורים לכן מתרץ רחבר"ח כי השעורים היו מרובים בעוגה על כל המינים ורשב"ן אמר דבעוגה היו דבריה המזיקים לבני מעיים וזה דברים שהן מריצין לבני מעיים ודריש בגללי צואת אדם לענין זה ושמואל דריש גללי אדם כי גם הכלב הא כל הכל איננו אוכל גללי אדם:

והם מפסלים באוכל שלו. פי' כי גם עבדיו ושפחותיו הרבים מאסו במאכלו וזה צער גדול:

פרק כט

פסקה ד
בה' זקנים וצ"ע דאתי דלא כמאן דאי כר"מ הא אמר עבור בג' ואי כרשב"ג הא אמר בז'. והיפ"ת תירץ כי ר' אבהו הכריע מדעת עצמו וחלק את הד' אשר בין ר"מ לרשב"ג לשנים:

פסקה ה
למעלה למשכיל. פי' כי מצות לקט שכחה ופאה הוא למעלה מן בחדש השביעי באחד לחדש וגו' זכרון תרועה וזה שרמז הכתוב אורח חיים יהיה לאיש בר"ה למעלה למשכיל אם ישתכל במה שנאמר למעלה לקיים מצות לקט שכחה ופאה. כי זכות המצוה הזאת תעמוד לו בר"ה:

פסקה ו
ויש לו חג בפני עצמו. פירוש הדברים כי אם תפרש בכסה מלשון מנין ומספר הלא טוב יותר לאמר על ניסן שאין בו רק חג אחד ולא על תשרי שיש בו הרבה ימים טובים ר"ה יוהכ"פ סוכות ושמ"ע וע"כ יתפרש בכסה שהחג שלו הלבנה מכוסה:

פסקה י
עוסקין במלאכתן. פי' בעבירות:

פרק ל

פסקה א
תני מר"ה נקצצין. פי' כי מזונותיו של אדם קצובין לו מר"ה ובגמ' יליף מדכתיב כי חוק לישראל הוא וחוק הוא מזונות כדכתיב הטריפני לחם חקי:

פסקה ב
בה' שמחות. צ"ל בשבע שמחות תורה נביאים כתובים משנה תוספתא תלמוד אגדה וכן הוא בירושלמי:
איזו כת החביבה והנעימה מדכתיב נעימות בימינך משמע שתי נעימות ואיזו כת שיש בידם שתי הנעימות מפרש כל חד כדאית ליה:
באין ומקטרגין. פירוש השרים של עובדי כוכבים מקטרגין ואומרים הללו עובדי עבודת כוכבים:

פסקה ג
מכאן שהקב"ה מקבל השבים. פי' כיון דהקב"ה בורא אותם בריאה חדשה כדמסיק:

ומה עלינו לעשות כו'. קאי אדלעיל דמפרש ועם נברא שהקב"ה עתיד לבראות אותן בריאה חדשה. ויהלל יה מפרש על לקיחת לולב שמהללים בו לה' כדאיתא לעיל:

פרק לא

פסקה ד

בשביל רהטים של מי מריבה. דכתיב שם ותשת העדה ובעירם ושייך ע"ז ל' רהטים דכתיב ותמלאנה הרהטים:

פסקה ו

הרי זה מספר גדוד אחד. פי' כי רכב אלהים וגו' ואלף אלפים הוא מספר אחד. כי אין השכינה שורה פחות מן ב' אלפים וב' רבבות אך זה הוא רק מספר גדוד אחד אבל לגדודיו אין מספר:

פסקה ח

הה"ד נהר דינור וגו'. פי' ומה החמה אין אדם יכול לראות בה מכ"ש הקב"ה שנהר של אש הולך לפניו. ובעל מ"כ מחק זה ללא צורך:
ולאורך אני צריך. וע"כ צויתי לך לזכותך במצוה כי ה' חפץ למען צדקו:

פסקה ט

כמין חרדל של דם. כן דרך הגמ' להזכיר גבי דם נדה השם חרדל:

פסקה י

מר מזה. פי' כי היונה הביאה זית ממש וגם העלה. ומה שהביאה לו גם העלה בזה רמזה לו כי טוב לי מר מן הזית עצמה וזה העלה אך שיהיה מתחת ידו של הקב"ה. ולכן אמר המדרש בלשון מר מזה ולא מר כזה:

פרק לב

פסקה ב

מלך שלפניך אל תקלל כצ"ל ופי' המלך אשר כבר חי לפניך והיה בדורות רבים לפניך והוא איננו רק במדעך במה שתדע ממנו מן הדורות אשר כבר עברו גם אותו אל תקלל וכן יתפרש בעשיר ומכ"ש למלך שהוא בדורך וחי עמך כי תכבדהו:
להם הוא קצפון כו'. פי' להם אשר אינם יודעים הפתח חרטה למנוחה זו אינם באים כו' זה נחשב לקצף אבל לי אשר יש פתח חרטה מה זו קצף וכדמסיים אשר נשבעתי באפי:

פסקה ג
חל להיות יו"ט בע"ש. פי' לפי שאינו דוחה לא שבת ולא יו"ט ואם חל יו"ט בע"ש הלא נאפה ביום ה' וזה לעשרה. ואם נאפה ביום ד' וזה כשחל ב' ימים טובים של ר"ה לפני השבת אז נאכל לי"א. ודוקא בשני ימים של ר"ה דכיומא אריכתא דמיא משא"כ בשאר יו"ט דהוי רק משום ספקא דיומא:

פסקה ד
שחקה לו אשתו. ע' ביפ"ת וי"ל כפשוטו כי זו היתה שלומית אשר עליה דרשו לקמן כי היתה דברניות ופטטה בלשונה:

פסקה ו
וגם הוא חכם ויבא רע. וכיון דמפי העליון לא תצא הרעות היה צ"ל ויבא טוב אלא ללמדנו כי גם הרע היוצא מאת ה' יצא בחכמה:
את דברו לא הסיר. דריש כמו דבר וקטב וזה בשביל וקם על בית מרעים לכלות הממזרים וכדי שלא יתפרסמו נוטל גם הכשרים:

פרק לג

פסקה ב
היורה הזה אינה מעמידה. פי' היורה העומדת תמיד על האש לא די שלא תעמיד אלא שתגרע ותמעט כי זה הוא הוראת נכה מלשון נכיון וגרעון:

פסקה ג
שקול כנגד הכל. אבל לרשב"א הוא בראש כלם:

פסקה ו
שנאמר אני פי מלך שמור. פירוש כל זה מישראל לנ"נ:

פרק לד

פסקה א
שמבריח עצמו מן האנסים. וכן הוא הגירסא בשו"ט ופירושו משכיל שנותן עצה ומשכילו לאיזה מקום יברח מן האנסים כדי שינצל מן המיתה:

פסקה ח
ורבנן אמרי דלה לנו ולא בזכות אבותינו כצ"ל וביאור הדברים כי בשמ"ר פ"א איתא דהרועים השליכו אותן במים ומשה הוציאן וזה שדרשו רבנן מה דכתיב דלה דלה הכפל

לשון כי הוא דלה גם אותנו. ומה דכתיב לנו בא למעט את אבותינו כי לא זכות אבותינו הרשעים עמדה לנו מה שהוציא אותנו. ומה שדלה מים להרועים אף כי היו רשעים קאמרי הטעם כדי להטיל שלום:

מלחם של קוצרים. פי' מתבשיל ומזון של קוצרים כי לחם איננו פת אך מזון ותבשיל וזש"ה וטבלת פתך בחומץ ולא כתיב וטבלת לחמך כי הפת לבד היה שלה ולא התבשיל:

שאלו היה ראובן יודע. פי' אם ראובן ידע כי הקב"ה צריך להעיד עליו למען השיבו וגו' שכוונתו היתה להשיבו בלב שלם ולא היה בלבו רמיה להשליכו הבורה שימות מעצמו אז היה טוענו על כתפו להראות לכל שכוונתו הוא לש"ש. אבל לא עלה על לבו כי יחשדוהו בזה:

פסקה יג

אלו הם עניים מנעוריהם. פי' אלו שמושלים ורודים מנעוריהם משום דמלכותיהו אחורי אודנייהו קיימי לכן קרי אותם מנעוריהם. כי משפל מצבם יתנשאו פתאום לרדות ותחת אלה רגזה ארץ. אבל המושל אשר הוא מגזע המלוכה מאושר הוא לבני תבל:

פסקה טז

זו שבת בראשית. לפי ששמיטה נקראת ג"כ שבת. לכן קורא לשבת זה שבת בראשית:

פרק לה

פסקה א

ולא עוד אלא שהן הפוכות. פי' לא לבד כי הקללות מעטות מן הברכות כיון שהמה רק מן וי"ו עד ה"א אבל גם את אלה יהפוך ה' מקללה לברכה. א"נ י"ל כי הן הפוכות שהוי"ו קודם לה"א:

פסקה ב

מדבר ביעקב. כי הוא אמר ושמרתני בדרך הזה אמר ליה הקדוש ברוך הוא אשרי מי ששמר דרכי כדלקמן:

אשרי ילוד. אשה. כי הפסוק הזה שר העולם אמרו כמו"ש רז"ל בחולין והוא חנוך ששמע כן מפי הקב"ה לכן אמר אשרי ילוד אשה:

פסקה ו

חקים שמביאים את האדם כו'. דריש חקים על חיים כי הקו"ף מתחלף ביו"ד באי"ק בכ"ר. והוה כמו חיים:

הככר והמקל. הא דאמר מקל ולא חרב כדכתיב בקרא חרב תאכלו. משום דדריש חרב כמו חרובין ולא מל' חרב לכן אמר כי החרובים יהפכו בבטנך להכותך כמו במקל:

פסקה יב

דבר שא"א לומר עליו די. ר"י סובר דהקב"ה פוקד את הארץ והיא תביא את הפירות ועל פעם אחת א"א לומר די וגם לר"מ ב' יורה ומלקוש ג"כ א"א לומר על השני די דהא א"א בלעדו. אבל ר"ב בשם רב דאמר עד שיבלו שפתותיכם סובר דבעינן ז' גשמים וכבר תמצא להם לאמור די מן פעם השניה עד השביעית עד שיבלו שפתותיהם:

פרק לו

פסקה ב

ושולטת בכל האילנות. לפי שעושים לה משענת מכל האילנות:

כאלו היא נמוכה. פירוש מתוך גודלה ואורך האשכול מגעת עד סמוך לארץ נראה שהיא נמוכה הגם שהעוקץ הוא למעלה אבל מתוך גודלה מגעת עד לארץ:

סופרים על כל מלכות. פי' שכותבין בשטרות מספר השנים למלכים שונים. כך וכך למלך פלוני. או פירושו שמחשבין לכל גלות כמו ממדי ליון:

פסקה ד

בהמות לא נבראו כו'. זה נאמר על שור הבר ובהמות בהררי אלף ומדכתיב ויוצרך ישראל ושם כתיב עמך דרשו כי הוא בשביל יעקב כי יעקב וישראל אחד הוא ובא שם האחד במקום השני:

וירא ראשית לו. וסוף הכתוב כי חלקת מחוקק ספון וזה מדריש על משה:

פסקה ו

עד עתה זכות אבות קיימת. והא דאנחנו מתפללין בכל יום להזכיר בזכות אבותינו אברהם יצחק ויעקב תירצו התוס' בפ' במה בהמה כי זכות אבות תמה אבל ברית אבות לא תמה. וז"ש הכתוב ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם וגו' להפר בריתי וגו' והנה ואף גם זאת הוא מיותר אבל בא לרמז בנוטריקון ואף גם זאת ז"כות א"בות ת"מה אבל בריתי לא תופר: